

FEHÉR GALAMB.

I.

A férfi üresen meredt a lámpa körtéjébe, mintha ettől kérne választ valami titokzatos, sorsszerű kérdésre.

A fiatal asszony elfogódott, fátyolos hangon döbrentette a valóságba:

— Halottunk van, Elemér.

A mérnök visszaszívta magába végtelenbe fúródott tekintetét és jóakarátú mosollyal várta a különös szavak magyarázatát.

Az asszony felelet helyett fájdalmas fontossággal nyitott fel egy skatulyát. Benne lankadtan, halálba nyúlt szomorúsággal feküdt a halott: egy kis fehér galamb.

— Tudod, Elemér, ma csoda történt velem — kezdte az asszony izgatottan —, alig hogy elmentél, a fejfájás kihajtott a kertbe. Hát amint lassan, az ős balzsamától bódultan lefelé haladok a lépcsőn, a kertajtó közelében, a jázminbokornál megpillantok egy kis galambot. Vakító fehér galamb! Nagyot dobbant a szívem (tudod, mennyire szeretem a fehér színt). Izgatottan néztem körül, jaj, csak emberek ne jöjjenek s kutya ne ugasson!... A kis galamb lép egyet s merőn néz rám... Uram Jézus, mintha bús, sebzett gyerekszemek néznének ki belőle. — Tubi, tubi, tubiii — könnyörögtem neki —, kicsi kis galambom, éhes vagy, fázol? És örült vágy szállt meg, hogy a vállamra szálljon. Megint lépett. Bóbitás fejét idegesen kapkodta. Én nem mozdultam, Elemér, vártam, vártam majdnem könnyezve és imádva, mintha a Szentlélek galambja volna és éreztem, hogy a vállamra fog szállni... Lassan hozzám ért. Kinyújtottam kezemet és lassan, lassan lehajoltam... A galamb a vállamra csuklott... Behúnytam szememet a gyönyörtől és nádszálnak képzeltem magamat, amelyen szitakötő hintázik. — Megszentelem lakásunkat — gondoltam magamban — s lassan, áhitatosan a lakásba indultam. Itt a galamb lehussant vállamról és körültepette a szobát... Valami vándor napsugár betévedt az ablakon s égi fénykoszorúval vontá be a galambot... Kenyérmorzstát szórtam eléje. Vádolóan nézett rám:

— Nem való nekem földi kenyér.

A fátyolkendőmet igyekeztem ráteríteni, gondoltam, fázik. Félénken menekült:

— Nem való nekem földi fátyol.

Megint kiterjesztettem feléje karomat... Kezemre repült és én megsímogattam, szívemhez öleltem és azt hittem, szétreped a szívem a gyönyörűségtől. Szemébe néztem és olyan hangtalan fájdalommal nézett rám, mint egy beteg gyerek, aki nem tudja megmondani, mi fáj. Egyszerre csak megrázkódott a kis lélek és lefordult a kezemről. Meghalt... Mintha gyilkos lettem volna, elöntött a melegség, majd a hideg rázott meg... Felkaptam a galambot és életet akartam belélehelni. Csókoltam, melen-

gettem — hiába. Lelankadt a feje s lába kinyúlt. Megtudtam a halál okát is: mellén mély sebet takart a fehér pehely... Valami orv héja sebezhetette meg... Látod, Elemér, megáldotta az Isten házunkat a béke galambjával, beszállt hozzánk a béke és meghalt...

A mérnök homlokon csókolta feleségét:

— Látod, Bogaram, ez az élet. Noé galambja meghalt, ma csak a hóják élnek, mi, a ragadozók; ti, galambok, elvéreztek.

A mérnök patetikus volt, mint mindazok, akik érzéken, tudatosan becsületesekek, vagy gyávák a becsstelenségre.

A galamb-epizód egyszerűen nevezetessé tette az új lakókat a telepen. Mert az utcáról is, ablakokból is többen látták a csodát. És hiába tört széjjel a forradalom minden bálványt, hiába jártak az asszonyok is felvilágosító előadásokra, hiába kopott el az újság varázsa a változások nagy szüretén, azért az emberek lelkében ott szunnyadt a csodaváró gyermek, aki a közelgő kis Jézus lépteit számlálgatja.

Bordásné, akinek szavára pedig sokat adtak a kisvárosi telepen, mert mindenkit csépelt, különösen az új lakókat, egészen megszelidülve mondotta másnap a péknél:

— Különös teremtés lehet. Majd leesett az állam. Így megbűvölni egy galambot!

— Nem hiszek ugyan a csodákban — emlékezett vissza a borbélyné a „felvilágosító“ előadásokra —, mert a csodák svindlik, a papok találmányai, mégis ez csodás dolog volt. A kislányom (a Mari, a beteges) sírva fakadt, mikor látta.

— Beszélgettek — szötte a legendát Pandur pékné. — Beszélgettek, saját szememmel láttam. A galamb valamit fülébe súgott, a kis szentem meg fölnevetett, mint egy kisleány és megcsókolta a galambot. Erre fényesség szállott közéjük és a galamb felrepült a felhők közé, talán az égbe...

A tejosztásnál is sokat beszéltek a dologról s a kovácműhelyben is szót vesztettek rá. Peti, a legénybevedlő kovácsinas lelkesen szaporázta el a majszter úrnak az esetet fújtatás közben. A majszter úr hallgatott és udvaros, vöröslő szemével mereven nézte az izzó koks fehér vigyorgását.

— A majszter úr megint hallgat — búsongott Petiben a gondolat és megsegényenülten, leigázottan ásta magába rajzó gondolatait. Hova lehetett a fehér galamb? Kalickába zárta? Kieresztette? Símogatja. csókolgatja, beszélgetnek egymással ott a szobában?

Peti nem ment el aznap este a szakszervezetbe, hanem meleg, lágy dalokat ontott kapujából a fehér galamb háza felé.

II.

A galamb elköltözött, de lelke megszentelte a házat.

A szomszédok babonás tisztelettel tekintettek az új házaspárra, az asszonyok csak úgy véletlenül elsétáltak kimosdatott gyerekeikkel a kis kert előtt s boldog volt az anya, kinek a gyermekét megsímogatta a Fehér Galamb (így nevezték el a drága ifjasszonyt a csoda óta).

Bordásné visszatért a tömött cérnahaarisnyához és egy deciméterrel lejjebb eresztette szoknyáját, elvégre „jóízlésű asszony nem fogja bájait nyíltan árulni“. (A „jóízlésű“ szónál a kis mérnökné jutott eszébe.)

A pékné nővére, a kinullázott elvált asszony, ideges mohósággal szónokolta mindenfelé: „Hiába akarják a zsidók megegyeszer felfeszíteni Jézus Krisztust, nem sikerül nekik, ha megszakadnak is. Jézus él!!!“ (És a kis mérnőknére gondolt.)

Márta asszony (nem furcsa asszonynak nevezni ezt a hamvasarcú gyermeket, sugárzó tiszta szemével, virágbanyító ajakával?!) boldogan vette észre a szomszédok nagy változását. Gyereklélek volt ő, mint minden fiatal asszony, aki tiszta lélekkel megy a házasságba. A hatások nagy szüretje ez: minden arc ítélet neki: hogyan van vele ez vagy az megelégedve, mit szólnak háziasszonyi rátermettségéhez, elsősorban férje barátjai; minden köszöntés megfigyelés számára, minden kis mellőzés súlyos vereség; azt szeretné, ha mindenki átérezné, mit jelent ez: önállóan, anyai tanács nélkül főzni, vásárolni, takarítani, csüggedés nélkül harcolni a házaselet sárkányával: a cseléddel; szeretni megnyílt, rajongó szerelemmel és annak a „zsarnok“ férfinak minden szeszélyét teljesíteni, hogy, jaj, csak ne csalódják valahogy a házasságban. S a mindentudás szemérmes szabadkőművességében élni azokkal, akik előtt már nincs titka az életnek. Az ilyen asszony teljes virágzásában is bimbó marad.

Az élet meg ezt mondta Mártának: „Megajándékoztalak a szerelemmel, ismerj meg hát, ki vagyok pőreségemben.“ S Márta majd kővé meredt a baziliszkosz-arcától.

Kedvelt kifejezései lettek ezek: „Mindenki csaló“ (azelőtt mindenkit jónak gondolt), „az egész világ pokol, az ördögök álarcosbálja.“ Mert látta, hogy minden embernek álarca van, mint annak a borzalmas Drakulának; minden kinyujtott kéz visszahúzott karom s a látszat álarca mögött ott izzik a lelőkött angyal arca: a Rossz, vagy az Élet, akárhogy nevezzük.

A csalódások zápora kijózanította az öröklött optimizmus déliiverős álnából, túlságosan érzékeny lett és ideges zárkózottságában még jobban szerette férjét. A csodálatos kékszemű embert, akinek minden mozdulata élmény volt számára (hisz oly ritkán van itthon!), aki az ő életrehívója volt, Istentől rendelt bizalmasa s aki mégis oly messze titkokba tud nézni szomorú, kék szemével. A barázdát homlokán a „Gond barázdájá“-nak nevezte el magában s valami csodálatos megnyugvást és győzelmes önérzetet adott neki az a tudat, hogy ez a férfi érte dolgozik, csak érte, ez az ő elrendelt lovagja a miriádtőrű, orv élettel szemben. Büszkeséggel és áhitattal mondta sokszor neki: „Te a becsületes munka mártirja vagy, Elemér! Istenem, milyen sok a becsületes ember!“ Ilyenkor mellére borult férjének, aki keserű daccal mondogatta: „A becsület, fiacskám, olyan, mint a te galambod (Márta most galambnak érezte magát), elpusztul, érted, el kell neki pusztulnia, mert a régi istenek megcsalták a becsületet, az új héják pedig felfalják. Kapitalizmus!...“

Márta csókolni kezdte háborgó mellét, békét akart rálehelni ajka olajával.

—... Hiába, ez így nem mehet tovább! Intézményesen kellene megvédeni a becsületes munkát, intézményesen, érted... eh, mit is értesz te az ilyen veszedelmes tanokhoz!!...

Veszedelmes? Márta mosolygott. Lehet veszélyes, amit férje tanít, ez a lánglelkű próféta?! (A munkásai rajonganak érte.)

Ó, itt ennél a mellkasnál megtörik a világ ármánya, olyan ez, mint a Grál-kehely.

Csengetés zavarta meg délutáni álmodozását. Blanka néni írt neki, a száraz Blanka néni, főszolgabíróné, — most vagonban lakik. Tele volt panasszal a levél, Márta sujtottan olvasta. A levelezőlapon egy átszúrt, haldokló fehér galamb búsongott a széttört magyar címeren: „Magyarország feldarabolása — a béke halála.“

Márta összerázkódott.

Éppen úgy néz ez a galamb is, mint az ő mártir-galambja: szemében ugyanaz a megtört, halálbarévedt szomorúság, ugyanaz a puha, könyörgő melegség. Márta úgy érezte, mintha esőázott, elhagyott, könnyező mezőn, halálrafáradtan, haldokolva nézné a kegyetlen komoly felhőket. Nincs menekvés!

Magyarországot nem lehet feldarabolni, ez lehetetlen. Történelmi abszurdum. Wilson, az áldott békeapostol, vissza fogja parancsolni a rabló söpredéket. „Legyen ép Magyarország“ és lesz erős, boldog, független Magyarország — Habsburgok nélkül (boldogult apjának volt ez minden álma). Majd megsegít bennünket Magyarország Patrónája. A kis Jézus Édesanyja, — eszébe jutott neki valami, szemérmes meghatódás fogta el s könnyein keresztül mondogatni kezdte: „Virág, Virág, Virág“. — már hallotta a nevetését, szösze lesz, göndörhajú, kékszemű, mint apja, kis gödröcskék lesznek orcáskáin és hangja olyan lesz, mint az aranycsengő; Szűzanya, már egy-kettőre itt a nyár — és számolgatni kezdte, mennyi flanel, mennyi kabátka, csuklóvédő kell majd neki, milyen minta szerint horgolja meg majd a fejkötőt és gyerekes hanglejtéssel kezdte gügyögni: „Vijág médi, Galamb mama, Vijág médi, Galamb mama...“

Szegény magyar gyerekek hogy fáznak, reszketnek, a kis menekültek, a huzatos vagonokban (szegény Blanka néni gyenge gyermekével és kényes urával) s a sok apátlan, anyátlan árva magyar gyerek!

Távoli zongoraszót szűrt át a téli csend Mártához. Bús, esdeklő, tördelmes kurucnóta jajgatta az ezeresztendős, vert sebeket a végtelenbe.

Most verkliszó rontott valami ágáló, rángatózó, érzéki kuplérítmust a bujdosó dallamokba.

Márta idegesen pattant fel a helyéről. A szegény magyar nótában az ő megcsalt fáját látta, a kuplé meg a győzelmes gazság, az új, gyilkos világ.

Úgy érezte, hogy szét tudná rúgni az átkozott verklit, vagy szétvagdosná vad fejszecsapásokkal.

Ah, botor gondolat!

Lám, Frisch osztálymérnökne kedélyesen fogja fel az idők változását. a multkor leszerelt katonatiszttel tisztíttatta meg cipőjét Pesten és idehaza eldicsekedett vele.

Elemér meg néha olyan furcsa válaszokat ad.

— A mi veszteségünk szörnyű, Elemér — mondta a multkor urának —, szegény papa egész vagyonát hadikölcsönbe fektette. Ha tudta volna, hogy ilyen vége lesz?!...

— Hát a féllábú? — válaszolta Elemér ingerülten.

Künn a csatakos utcán lármás csapatok járkáltak. Sztrájk. Elemér még sincs itthon, úgy látszik, így is akadt dolga a gyárban. Éles rikkancshangok süvítettek be az ablakon. Szinte feltűnő volt két nyugodt, tépett katonazubbonyos férfi ebben az embertajtékezésben. Karonfogva mentek, fekete pápaszemük kutatva nézett az ég felé s botjuk ideges ritmussal vibrált a kövezeten. Lábuk tétován habozott az örvénylő föld felett.

— Vakok — ijedt bele a gondolat Mártába.

Autó siklott el mellettük.

— Jaj, most agyongázolja őket!

Megmenekültek.

Márta felkapta kabátját és kisetett az utcára (futni nem volt szabad neki, ezt most sem feledte el).

Szótlanul, anyásan fogta meg karjukat.

— A Doberdón hagytuk a világurkat — kezdte az egyik.

— Meg a becsületünket — toldta hozzá a másik. — Milyen bűdös a világ (éles rikkancshang süvöltött: a kormány letör minden ellenforradalmat), rúgnak, löknek bennünket, mint a kivert ebet...

— Képzelse, jó nagysád — kiabálta széles lendülettel az első —, nem látom majd a feleségemet. Majd nézem, nézem (Csíkszentandrászon lakunk), keresem azt a búzavirág-szemét és nem látom, csak tűzkarikák táncolnak majd előttem s a fejem zúgni fog — s a gyerekeket... Rettenetes. Minden az urakért... Hallja, az a rüfke mennyire vihog? A késemet szeretném belémártani, nyomorult...

A templomajtóhoz vezette őket. Lekuporodtak kéregetni.

A kőangyal hideg fenséggel tartotta a kőoszlopot a templomajtó mellett, az ajtó fölött misztikus merevséggel vigyázott Isten sugaras szeme a kék üvegháromszögben.

Mindent lát.

Márta a gyermekkorára gondolt. Isten szeme!

Ha hirtelen minden gonosz ember megvakulna s csak a jók látnának, azok, kiknek Erdélyben szép feleségük, gügyögő kis gyermekük van s galambdúcos kapujuk körül galambok röpködnek!... Nincs igazság a földön! Forrón, gyermeki tisztasággal imádkozott egy darabig a félhomályos templomban, aztán hazafelé sietett.

Gyorsan vacsorát készíteni Elemérnek s befejezni a megkezdett Richelieu-rózsát, sürgette a kötelesség útközben.

— A románok, bevonultak Aradra — ordította egy vasutasformájú ember.

Arad?

Annyira gyötrődtek fejében a gondolatok, hogy hirtelen csak az jutott eszébe, amit az iskolában tanult: — Arad népes város, múzeumáról, tisztaságáról nevezetes, a délvidéki gabonakereskedelem egyik gócpontja, az aradi tizenhárom...

Hát Arad is?

A szekérúton részeg katonák vertek egy ösztövért lovat. Az utca zümmögött, mint a nyári rét a szendergő fülében. Dühös hangbombák robbantak szét a levegőben: — Elnyomott proletártestvéreink..., militarizmus..., vérgőzös generálisok... éljen a világot megváltó szociáldemokrácia!

Öles plakát ordította Márta szemébe: — Pirosra festjük a parlamentet.

Nini, ott táncol a gesztenyés ember, amott két öregasszony sirdogál batyuja mellett: — Mindenünket elvitték, mi lesz velünk?! — Szaggatott verkliszót hozott a szél, egy munkástorok borzalmas káromkodást ontott a levegőbe, csavargó iskolásgyerekek cigarettavégeket szedtek és plakátokat téptek.

Márta keze ösztönszerűen gyomra tájékára tévedt; mi lesz, ha meglik; mi lesz *Ovele*? Hol van Elemér, hogy segítene neki?!

Sírás fojtogatta torkát. Egy embernek sincs itt anyja. Ezek itt mind anyagyalázók. Szeretné odakiáltani a tántorgó tömegnek: — Anyátlanok vagytok, emberek és megtagadjátok Isten-atyátokat! — De ki ennek a tömegnek az anyja?!

— A ti anyátok — a ti száműzött hazátok, emberek!

Micsoda új, fájdalmas megállapítás volt ez Márta számára! Mint a kiűzött apostol, úgy ment a lázongó utcán fájdalmas titkával.

Odahaza nagy társaságot talált. Csupa férfi, valami gyári dolog.

— Rosszul vagy, szívem? — súgta neki Elemér. — A szemed?!

Mártának szemében volt a megtört világ, a két vak, a megvert ló, a síró öregasszonyok, gyalázkodó férfiak, elhagyott gyermekek s a száműzött, drága, szent anya.

Tudják-e ezek a férfiak is az ő nagy, szent titkát? Hogy az ő szíve egy száműzött, királyi anyát rejteget magában, — hazát?!... Furcsán, idegenül nézett a hét-nyolc férfira, pillanatnyilag megvillant agyában, milyen borzalmas mult van minden férfi mögött, majdnem fizikai undor fogta el. Fáradtan, erőszakoltan mosolyogva ment a másik szobába. Maga sem tudta okát adni, keservesen elkezdett zokogni, csendes, mély, könnyítő sírással. De a bútorok anyás meghittséggel ölelték magukhoz lelkét, friss ágynemű-szag vezette vissza gyerekkorához (áldott szombatesték), a kályha duruzsolva öltögette a nyelvét feléje, mint pajkos játszótárs, a lámpa meghitt fényrel sugározta be fejét. A megkezdett hízmás a munka megváltó ritmusa felé hívogatta, olvasmánya, „Egy pár kis facipő“ (tavi-rózsás, könnyfakasztó, igaz mese) egy más világ ölet tárta feléje, — no és egyedül volt Vele... Már mosolygott is. — Apa, az áldott apa itt van mellettük a másik szobában...

Hangját is hallja: —...át kell éreznünk, hogy itt az átértékelés ideje, Umwertung der Werte...

Kíváncsiságból előszedte az Elemér kabátjába gyömöszölt újságot. Friss nyomdaszag, öles betűk: — A hadsereget vissza kell fejleszteni. — Lejebb, apró betűkkel, kis hír húzódott meg: — Vágsellyénél visszaszorítottuk a cseheket. Csallóközi parasztjaink a határőrök segítségével...

Mérges szölvédékek repültek át a másik szobából: — Radikális forradalmat akarunk. Lelki forradalmat, amilyen még nem volt a krisztusi forradalom óta...

Márta csodálkozva itta az újszerű szavakat.

— Ez a Prometheus forradalma — színtelenkedett egy doktrinér hang, szinte kiérzett belőle a hétdioptriás szemüveg.

— Prometheus, Prometheus! Az ilyen nagyképű szajkózással sikasztottátok el, ti elméletiek, a mi forradalmunkat. Gyógyító ököl lett volna a mi forradalmunk s lett galileista szüffrazsettek tömeghisztériája!... Mi, rokkantak, igazságot akartunk a forradalomtól...

Márta tovább olvasta a cikket: — „Nem kevesebb érdemük van a csehek visszaverésében vasutasainknak, akik haláltmegvető bátorsággal...“ — A csehek megfutottak... Megmozdult a Kárpát...

— Az őszirózsa elbágyasztotta a tettet — hangoztatta a másik szobában egy hideg, biztos hang. — Vérrel kell keresztelni, nem alkudozni!

Márta ledobta az újságot. Ez az ember meg van őrlve! Vérrel kereszt-

telni!! Ó, a csallóközi asszonyok véres sebeket kötöztek s elhidegült ajkakat csókolgattak szent szerelmükben a megtépett Anyáért!...

Csitító hang dajkálgatta a léleksajkák eszeveszett táncát ott a másik szobában: — Főcélunk ez: intézményesen biztosítani a becsületes munkát a rabló kizsákmányolás ellen. A családhoz semmi esetre sem szabad nyúlni. Ez a mi horgonyunk. A gyermek a végtelenbe lök ki bennünket...

Az anya boldogan állapította meg: itt Apa beszél. Keze a diványkosra tévedt s pólyát kezdett belőle formálni.

— Hiába itt minden — kesergett egy hang. — Ezt a pimasz Vyx kapitányt el kellene tenni láb alól és kikiáltani...

Elnémult, mintha a szájára ütöttek volna. Sugdolózásba fült a szó.

Márta elkezdett hangosan köhögni, talán majd elmennek, hisz már rég itt a vacsoraidő. Milyen rendetlen a férfinép! Elemérrel feltétlenül beszélnie kell, meg kell mondania neki *mindent*.

Megint felmorajlott a vita, mint a visszatérő vihar. — Az igazságnak be kell töltekeznie — hirdette a rokkant, erdélyi szóízzel. — Négy-száz év óta jár bitangba' népünk, négyszáz év óta vagyunk balekje Európának. A mostani háború mindezt betetézte. Német, úr, zsidó minden zsúfolt éhségét rajtunk csillapította s mi lett a vége? (Nagyot csapott mülábára.) Levágták lábunk, kezünk, kiszúrták szemünk s most sípolni akarnak előttünk, mint a hamelni patkányfogó... Én és rokkant testvéreim a megcsontkított Magyarország élő térképe vagyunk, nekünk sincs barátunk, nincs rokonunk, mint a népek kivert ebjének, nemzetünknek. Ezért fel kell rúgni az országhatárt s ha mint zárt nemzet a népek balekje voltunk, így, nemzeti határok nélkül, az ősközösségbe visszazsállva, kiteljesedik fajunk az emberi világszolidaritás rokonölelése felé...

Márta kábultan itta a mákonyos szavak zenéjét. Ölelés..., világszolidaritás!... És a vakok látni fognak, a süketek hallani... s a Hargita megöleli a Mátrát... Ha ő férfi lenne!

— Faj, faj — sipította egy zuzmarás tüdő, mint megszúrt harmonika —, faj és nemzet... haza!... *édes haza!*... úri szédelgés, ópium a jobbágyfejeknek... kizsákmányolás! A haza meghalt!

Pillanatra csend lett; a szavak visszhangoztak a lelkekben, mint az elkongott lélekharangszó.

A rokkant idegesen csikorgatta mülábát, a doktrinér könyvpióca cinkosan nézett a zuzmarás tüdejüre, a szőke, hamvasképű segédmérnök úgy érezte, mintha most valami mondhatatlan galádsággal csalta volna meg öreg édesanyját, Elemér arcán sötét gyűrűzések vonaglottak, mint megtiport kígyók.

A hallgatásba hirtelen belevonaglott a takarodó síró szava.

Egyszerre halkan kinyilik a szomszéd szoba ajtaja s halványan, a lángpallos fényével tág szemében kilép rajta Veturia leánya. Vontatottan beszél, minden szóba egész lelkét adja:

— Nem halt meg, uraim, hiába akarják élve eltemetni! (Szívére szorítja kezét. Meghalkítja hangját.) Itt él, itt benn s a millió üldözött szívében. Gyilkosok, gyilkosok önök, uraim, anyagyilkosok! Nem szégyellik magukat? Maguk férfiak, férfiak maguk? Látják, Vágsellyén még az asszonyok is férfiak voltak. Elemér, Elemér (könny aprózza szavait), te is?!... Orvul leszúrni anyánkat... megtépni egy szegény... sebzett... fehér galambot!...

Zokogás fátylázta le szavait.

A takarodó haldokolva remegett az ezüst éjtszakában.

Kínos csönd ásta el a szavakat a lelkek mélyére. Elemér ideges szava hasított bele a vívódó csendbe:

— Bocsánat, uraim, beteg, biztosan beteg, szegényke, talán idegláz... gyerekesség...

— Idegláz... gyerekesség?! (Megacélozta hangját.) Vegye tudomásul, hogy halálosan józan vagyok! De önök betegek, önök, a méreggel gyógyítók! Hát nem látják a szívükön a métyelt?... Ó, a vak katonák!...

Visszacsuklott merev fenségébe, csak szeme tüzelt valami idegen lánggal, mintha valami ítélő angyal tüze szállta volna meg.

Elemér elhalványult és fojtott haraggal rágta ajakát. A vendégek kínos zavarral mentegetőztek s az előrehaladt időre való tekintettel bocsánatot kértek hosszú maradásukért.

Beesükódott az ajtó és ketten maradtak.

Elemér ingerülten lávázta ki magából a haragot:

— Vegye tudomásul, hogy nem tűröm az ügyeimbe való beavatkozást. Nem tűröm, érti?!

— Ne is tűrje — szólt szeliden Márta s szemében a galamb békéje bársonyolt —, ne is tűrje, Elemér! Én csak a mi házunk békéjét akartam megóvni a gyilkosság bűnétől, a mi házunkét, melyet a galamb megszentelt. Boldogult atyám emlékét nem akarom beszennyezni... s Elemér, ha tudná maga, mire jöttem én rá ma délután a vakok társaságában...

— Rögeszmék — sziszegte Elemér.

Márta nem szólt semmit.

Lehajtotta a fejét s a két titokra gondolt: arra, amelyik a szíve alatt él s arra, amelyik a szívében tüzel.

Szótlanul megvacsoráztak. Vacsora után Elemér hosszú léptekkel kezdte mérni a szobát. Egyszer csak megállt a kézimunkázó Márta előtt, mereven ránézett és nyugodtan így szólt:

— Mondja, Galambom, tudja maga, mi az az Eszme?!

Márta mély meggyőződéssel mondta:

— Tudom — és az ő szent Eszméjére gondolt.

— Nos, hát nem tudja, nem tudhatja, mert akkor nem viselkedett volna így ma este!

— De hisz én az eszme nevében...

Elemér félbeszakította:

— Csak ne hozakodjék elő a maga rögeszméivel. Hallja meg hát, mi az Eszme! Az eszme: az Igazság, a szent Eros, a Szellem győzelme az Anyagon, a pünkösdi tűz a fuldokló világ felett, nem avult ideálok rozszant batárja, hanem a diadalmas ívelésű Phoebus-szekér, mely ha kell, legázol mindent, érdeket, megalkuvást, életet, családot, mindent, mindent, de füstölgő kerekével diadalmasan vágat végig a kátyúbaszakadt történelem horizontján!...

Márta elkáprázott lélekkel hallgatta a szavak sziporkázását. Kezdett megérteni mindent.

— Elemér, Elemér, hát maga nem ismeri a Szentírást: „Ennek okáért elhagyja az ember atyját és anyját és feleségéhez ragaszkodik és ketten lesznek egy testben.“ Ó, a családot tönkretenni! Az Eszme nem Moloch!

Elemér hirtelen arra gondolt: „Ketten lesznek egy testben“, — a gyermek, az ő gyermeke, — ránézett az Anyára és megcsókolta a kezét. Márta boldogan állapította meg a győzelmet, mert belelátott Elemér lelkébe.

De azért érezte, hogy idegen hatalom van köztük, hirtelen, megmagyarázhatatlanul Böcklin Pestise jutott eszébe, a Rém, a szörnyű Látomás, Istenem, ez az Eszme?! Örültség! Nevetni kezdett ideges, akart nevetéssel és hízelgően ölelte át urát a félszeg kacérsággal, amely a szemérmes asszonyok sajátsága.

— Vissza kell hódítanom *nekik* — gondolta magában Márta a dorombolás közben és a két szentségre gondolt —, vissza kell hódítanom és meg kell mutatnom, hogy az én Eszmém az erősebb.

A hízelgés, gyengédség, szerelem minden mesterfogását előszedte, hogy kirántsa urát a Másik karjából. De a másik kegyetlenül erős volt, furor, mely szeges karmaival a férfi lelkét fogta győzelmes szuggesztíóval, mint valósággá vált isteni Igazság.

Márta, ahol csak tehetette, megbélyegezte a felforgatók istentelen aknamunkáját, lidércfénynek nevezte az Eszmét, minden percet, amit együtt töltöttek (délben és este), arra fordította, hogy a közös életcélra fordítsa Elemér lidérces szemét, a gyermekekre, majd aztán a többi magától jön.

Ez a kétségbeesett munka minden idejét lefoglalta. Felkutatta férje íróasztalát. Néhány plakáttervet talált ott (munkásnyomor, vad, lázadó fejek) és egypár furcsa folyóiratot kómikus figurákkal, lázas szózatokkal. „A kollektív ember.“

Ez az?

Hát ezek a figurák akarják megdönteni az ő időtlen Igazságát? Gyűlölettel és megvetéssel nézett rájuk. Széjjeltépje őket? Nem lehet. Elemér megtudja.

Valóban nem érti ő ezeket a dolgokat. Igaza van Elemérnek.

Az ő igazsága egyszerű, az anyatej igazsága. A kollektív ember az ilyen szörnyű figurákban gyötri ki magából az igazságot; rettenetes társadalom, megeszi a boldogságot, ó, Istenem, ő még beszélni sem tudna ezekkel az emberekkel, hiszen ezek nyelven beszélnek: „Ökrendező agytekervényekkel kisugarazni az univerzumba.“

Vagy talán ez a jövő, ez a Pheobus-szekér, mely legázol mindent... mindent, őt és gyermekét is?!

Szakítania kell ezekkel a gondolatokkal! Kicsit szórakozni kellene. Valami banális zongoraszót s gyerekkacagást hallani! Legelőször szánta rá magát titkos lépésre férje tudta nélkül. Csak találomra, az otthonülők bizonytalanságával benyitott az egyik moziba.

Eleinte megkapta az első bűn varázsa, a szabadság édes mérge. Víg arcok, ragyogó öltözetek, gondtalan nevetések, vizsga szemek (még csak nem vesznek észre rajta semmit?!...), szilaj zongoraszó, ó, itt a perc hatalma: szórakozni, kedvet szipolyozni a belénk sűrített életadagból! Terhes parföm- és ámbrailat, bántó, éles női hangok.

Első kép: A megszállott Strassburg.

— Szép fiúk ezek a franciák — dürgte valaki vágyakozva.

Márta elpirult: Elemérre gondolt.

Hirtelen egy hang bomlott a zongorába, mint a megrúgott csengő:

— Pimasz, rongy!... Az uramat akarod?! Nesze, nesze... — Tompa ütések, sikítás, tolongás, ingerült férfihangok, egy gyerek elkezd sírni, a rendőr fut, kigyúl a lámpa. A feleség megkorbácsolta férje szeretőjét férje előtt.

Márta kitámolygott a moziból. Hirtelen az az érzése támadt, hogy agyon fogja gázolni egy kocsit s akkor férje nem fogja megtudni soha, hogy ő ártatlanul sodródott bele a mozikalandba, ó, most megcsókolná Elemér kezét, — sírás facsargott a szíve körül. Éles női hang hasított bele tudatába: — Feminista kiáltvány... Idáig a nő csak arra való volt, hogy szüljön... kizsákmányolt rabszolga...

— Milyen kellemetlen rekedt hangja van — kívánczozott ki Mártából a megállapítás.

Elmosolyodott: szegény szüffrazsett!

Ölelő, anyai melegség öntötte el, szerette volna keblére ölelni és álomba ringatni a világot, mint egy beteg gyermeket. A csillagos ég miriádszemével meglátta benne az anyát és kék fenségével magához ölelte lelkét.

III.

A sarki pék már nem dolgozott. Sétált ünneplő-ruhájában. Meg-megállt, tekerte a fejét, szitkokat morzsolts és érezte, hogy ilyen lelkiállapotban fogja egyszer megütni a guta. Üzemi tanácsot akarnak a gazemberek! Hogyisne!

A kovács saját fiát verte ki műhelyéből. Nyolcórás munkaidőt patkolókovácsnál?! Inkább felakasztja magát a kulcskarika mellé! Blau fűszeres ügyvéd fia lakatosmesterséget ment tanulni, mint mondta, érzi „az új világrend posztulátumát“.

Öles plakátokon jajongott egy kétségbeesett munkásasszony:

— Dolgozzatok, mert fogy a kenyér!!!

A férfiak fogukat csikorgatták és nem dolgoztak.

Az asszonyok meg jajgattak.

— A maga ura is, Mihókné?!...

— Az enyémet csak akkor látom itthon, ha nincs pénze.

— Az enyém meg folyton gyűlésre jár — keseregte a borbélyné.

— Az én emberem meg nem találja helyét — sóhajtott a Bárdosné, a főgépészné. — Járkál, fütyörész, káromkodik. Minden dohány rossz neki, minden ital dohos neki. Mintha tüzes tapló volna a lelkébe' meg a testébe'!

Benyákné a grófokat dicsérte, hogy a boldogult csárdi uraság leterdelt az Oltáriszentség előtt és mindig kezet csókolt a feleségének. Nyílt utcán is nem egyszer.

Márta látszólag közömbösen hallgatta az asszonyokat s arcával mutatni akarta, hogy az övé nem! — az övé kivétel. Pedig Elemér is későn járt haza.

Micsoda halálos szomorúság várni esténként a férfit egyedül; hallgatni az éjtszakát, a sötétség orv rágalmazását: mit csinálhat most, kikkel van; csalódnai a lépések zajában, kétszer-háromszor is felfejteni a kézimunkát és szívdobogva hallgatni a kertajtó csikorgását.

Sokszor úgy érezte, hogy megőrjíti ez az emésztő egyedüllét; néha

rettegés fogta el, máskor meg megmagyarázhatatlan féltékenység; szeretett volna tűzbe dobni mindent, minden könyvet, iratot, szerette volna megrázni Elemért és követelni tőle kétségbeesett, rikácsoló szóval az elorzott boldogságot. Hiába böjtölt minden szombaton (pedig milyen nehezeére esett), hiába imádkozott, — a megvadult Phoebus-szekér ragadtott magával mindent, mindeneket, családot, hazát, békességet.

Ohó, megvan! Öbenné Elemér még mindig csak a galambot látja, a kis engedelmes fehér galambot; szegényen vette el, — gyereket fog neki szülni, elvei nincsenek, nem is lehetnek, mit ért az asszony az eszmékhez?!

Ő csodát fog tenni! Ki a tömeghez!

Összefogja az asszonyokat! A gyermekek egyszer már csináltak kereszties hadjáratot, csináljanak az asszonyok is. Öltözzenek feketébe, vegyék karjukra gyerekeiket, zúgjanak a harangok és kiáltsa ezer asszonyhang, csilingelje ezer gyerekszáj:

— Gyertek haza, szeressük megint egymást!

Könnybelábadt a szeme a meghatódástól és a boldogságtól. Eszébe villant az orleánsi szűz tette. Ha az erős szűz kardja meg tudta menteni a veszendő Franciaországot, hát az ő hite nem erősebb, mint a kard? Hisz ő hazáért, férjért, gyermekért és Istenért harcol.

Bizalmasan, testvéri megértéssel nézett a feszületre. Aztán árnyas szemét a messzeségbe sugarazta s elrendelt fenséggel arcán úgy állt ott szent megszállottságában, mint az égi hangokat halló orleánsi pásztorleány.

Vasárnap délután lesz. Majd ő fog beszélni. Lelkesen, szent hittel, az emberek majd térdre hullanak, sírni fognak és megtérnek.

És Elemér szemét fogja dörzsölni, kitarja karját és lassan feléje fog jönni és megtér, mint a tékozló fiú...

Leborult a feszület elé, imádkozott és elaludt.

Felejthetetlen, furcsa álma volt. Kis barna fiúcskáról álmodott. Fehér kos röpítette hátán a kis angyalt, szomorú, esengő kis arcoeskája volt. A kos köralakban szállt az ő feje fölött a légben, mindig feljebb, feljebb. Az állat nyakán ezüst csengő csilingelt, de olyan vadul, hogy nem lehetett hallani a gyermek hangját. Pedig ez kitarja feléje karját, könyörögve esedett hozzá s szeméből tiszta, harmatos könnyesepek hulltak. Ő rohant utánuk, össze-vissza vérezte magát, de egyszerre csak nem érezte a talajt lába alatt: ő is repült. Hirtelen elhallgatott a csengő és most tisztán, kitarít lélekkel hallhatta a csak neki szóló szöveget: — Édesanya, édesanya.

IV.

A telepen másról sem beszéltek, mint a vasárnapi tüntetésről.

Az asszonyok csoportokba verődve, izgatottan, felindulva tárgyaltak valamit. Mindenki a kis mérnökneről beszélt. Mindenki csendben, némán ment el a ház előtt. Mindenki büntudatos lélekkel várta a hírt, hogy van a kis Galamb, megmenekül-e.

— De mér' is van ördög?! — kesergett Bordásné a borbélyéknál. — Hogy beleszállt abba a piros zászlóba! Hogy lobogott, tornászott, mint a garabonciás diák... Mindnyájan meg voltunk háborodva! Üvöltöttünk, mint a részegek... még az Isten trónját is követeltük...

— Pedig hogy vártuk magukat! — szólt a lázasszemű Durmits borbélyné fájdalmas szemrehányással. — A kis angyal szorosan keze köré csavarta olvasóját és folyton ezt hangoztatta: „Eljönnek, Durmitsné, meglátja! Biztosra veszem! Magasra tartják majd gyereket és szívet-repezttően fogják kiáltani: „Adjátok vissza nekünk magatokat!...“

Kongó sóhajok szakadtak fel a mellekből.

—...A többi aztán villámgyorsan történt. Hirtelen nagy zúgást hallottunk a Tózsér-malom felől. Éljen... le velük... akasztófára!... A kis galambot izgatottság kapja meg. Most feltűnik a sarkon a piros zászló! A kis galamb megragadja a karomat és felsikolt: „Elemér... Elemér...“ s azzal szalad lélekszakadva a tömeg felé... én utána. Haja kibomlott... „Elemér!“ kiáltja szüntelen. Én próbálom visszatartani: ne fusson, halálos veszedelem most futni... Repültünk, mintha angyal-szárnyak vittek volna!...

— Aztán elbukott a Steiner fűszeres előtt — folytatta Bordásné.

Csend bénult a lelkekre.

Mihókné, a pénztárosné, jött fontoskodó sietséggel.

Ijedt kérdés merevedett feléje az arcokról.

— Onnan jövök. Szegény angyal nyugodtan várja... a halált... — megcsuklott a hangja.

Az asszonyok összehajoltak, mint a szent asszonyok a sírnál.

Egyszerre a pékné, aki homlokát az ablaküvegnek szorítva állandóan a mérnökék házát figyelte, felkiált:

— Nézzék... nem látják, ott... a ház fölött... egy szűzfehér galamb... Szűzanyám... mint a liliom... repül, repül... fölfelé... az ég felé... mint a pacsirta... ó, irgalmas Isten... a galamb...

A galamb eltűnt a felhők között.

Szarka Géza.